

Konu: Ruhsal İnsan

Yazı: 27

Ahlak Kavramı Hakkında

Doç. Dr. Haluk Berkmen

Ahlak sözü "**hulk**" sözünden türemiştir. Hulk ise insanda bulunan iyi veya kötü huy demektir. Demek ki bu sözün köken anlamında insanın doğal olarak bu dünyaya iyi veya kötü huyla geldiği görüşü bulunuyor. İnsan bir "**tabula rasa**" (boş bir sayfa) değildir. Kalıtsal birçok özellekle doğmakta ve bu özellikleri ömrü boyunca taşımaktadır. Fakat eğitim gören ve kendini kontrol etmeyi başaran insan doğumla gelmiş olan birçok huyunu değiştirmese bile yönetebilir.

Eğitim insana sadece "bilgi aktarmak" şeklinde anlaşılmalıdır. Eğitimin içinde davranış şekilleri ve ahlak kuralları da yer alır. Bir toplumun ahlakı o toplumun genel felsefesi ile yakından ilgilidir. "Genel felsefe" derken önyargılar, varsayımlar, kutsal değerler ve temel ilkeler kast edilmektedir.

Bu bakımdan eğitim öğretimi kapsar ve ondan daha önemlidir. Çünkü öğretim bilgi aktarmakla yetinirken, eğitim insanı eğmek, bükme, yani şekillendirmekle ilgilidir. "Ağaç yaşken eğilir" sözü de insana uygulandığında "insan gençken eğilir" şeklinde anlam kazanır.

Günümüz eğitim sisteminde pragmatik (faydacı) görüş hakimdir. Her türlü öğretim faydaya dönük olarak planlanmaktadır. Amaç, okuldan mezun olup diplomasını alan gencin bir iş bulması ve "**kendini kurtarmasıdır**". Genel inanca göre, kendini kurtaran genç daha kaliteli bir yaşam düzeyine ulaşır ve dolayısıyla toplumun genel düzeyi de yükselir. Bu görüş doğru olsa da toplumun ahlak düzeyi ne olur? Günümüzün "**ticaret ahlakı**" "güçlünün zayıfı yok etmesi" ilkesine göre işlemektedir. Hele uluslararası "küresel" şirketlerin değer yargıları tümüyle kâr amacına yönelik olarak çalışmakta, ahlaki değerler göz ardı edilmektedir.

Pragmatik felsefe sonucu oluşmuş olan eğitim ve öğretim sistemi bir tahtaya sürülen dış cilaya benziyor. Cila sayesinde tahta parlak ve düzgün görünüyor. Fakat o cilanın altındaki tahta parçasının çürük olup olmadığı kimseyi ilgilendirmiyor. Tahtayı güçlendirmek yerine onu satılabilir bir "nesne" haline sokmak önem kazanıyor. İnsan tahtadan ziyade bir kumaşa benzer. Dış görünüşe önem verince kumaşın süsleri ve motifleri kumaşın örgüsünden daha önemli olmaya başlıyor. Kumaşın örgüsü zayıf ve kalitesiz ise bir gerilim durumunda kumaş yırtılabilir. İnsan da sağlam ve güçlü bir eğitimden geçmemişse en ufak zorlukta ahlak dışı davranışlarda bulunabilir.

İnsana olaylar karşısında dayanma gücü verilmezse, bir gerilim veya baskı karşısında dayanma gücünü yitirerek hem kendine hem de topluma zarar verebilir. Çünkü toplum ile fert ayrılmaz bir bütün oluşturur. Birindeki bozukluk veya çarpıklık derhal diğerini de etkiler.

Eğitimin amacı sadece bilgi vermek, dolayısıyla bilgin yetiştirmek olmamalıdır. Eğitimin amacı genci eğip bükerek onu hem bilgili hem de bilge kişi olmaya hazırlamaktır. İşte bu yüzden ki eskiden Milli Eğitim Bakanlığının adı "**Maarif Bakanlığı**" idi. Çünkü eski eğitim sisteminin amacı **arif** insan yetiştirmek idi.

Arif kişi ilim irfan sahibi kişi demektir. **İrfan** ise anlayış ve kavrayış yeteneği ile ilgilidir. İlim ile bilim arasındaki fark da bilgi ile irfan arasındaki fark gibidir. Batılılaşma hevesi içinde arif sözünün anlamını unuttuğumuz gibi ahlak sözünü de "etik" sözüyle değiştirip sulandırdık. Etik toplum kuralları ile ilgilidir. Ahlak ise insanın özüne aittir ve kişinin kendi sorumluluğu altındadır. Hayvanların özleri ortadadır ve her canlı varlık (bitki veya hayvan) özünün gereği olan davranışlarda bulunur. İnsan dışındaki her varlığın özü ortadadır. Gerçek ahlaklı kişi özünü tanıyan ve onun aşırı yönlerini kontrol altında tutabilen kişidir. Özünü tanımak ise **kendini tanımak** demek olduğuna göre, ahlaklı insan öncelikle kendini tanır. Kendini tanımak insanın içinde bulunduğu benlik boyutuna, **nefs** mertebesine (benlik düzeyine) bağlıdır. Bu düzeyin en birinci göstergesi de insanın eylemleri, yani amelleridir.

Ahlak, zorluklar ve dış baskılar, etkiler karşısında insanın sergilediği tepkiler ve davranışlardan belli olur. Bu da öğretimden çok eğitimle ilgilidir. Dolayısıyla eğitim, dört temel öge içermelidir. Bunlar: **Edep, Amel, İlim** ve **İhlas** şeklinde özetlenebilir. Edep güzel söz ve güzel davranış içerir. Edebiyat sözü de "güzel söylenmiş söz" anlamını içerir. İhlas ise doğru ve dürüst olmaya içten gelen bir arzuya bağlanmayı ifade eder. Demek ki ihlas doğumla gelmeyen sonradan istekle oluşturulan bir karakter özelliğidir. İnsanın benlik boyutu yükseldikçe özünün iyi ve güzel yönleri ile olan bağları kuvvetlenir ve geçici arzular önemini kaybetmeye başlar. Ahlak sahibi bilge kişinin özünde bulunan "varlığını sürdürme" içgüdüğü bencil isteklerden, toplumun ve çevrenin varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürmesine yönelir. Bilge kişinin ahlak yapısı kişisel çıkarlardan daha çok, genelin çıkarını korumaya önem verir.

Ahlaklı insan var olmanın sadece bedensel içgüdüleri ve dürtüleri tatmin etmek olmadığının bilincine varır. Var olmanın bireysel bir olgu olmadığını ve toplumla birlikte var olunabileceğini, dolayısıyla kendine fayda sağlamanın topluma fayda sağlamaktan geçtiğini bilir. Özetle, **ahlak sahibi insan kendi çıkarını toplumun çıkarı üstünde görmeyen insandır**. Toplumun çıkarının nerede olduğunu görebilmek de ayrıca ilim gerektirmektedir.

Günümüzde teknoloji büyük bir hızla ilerlemekte ve her gün yeni bir teknolojik gelişimden söz edilmektedir. Eğer toplum yeni teknoloji ile uyum halinde olacaksa, bilim adamlarının oluşturduğu topluluk, araştırmalarının ahlaki sonuçları hakkında daha derin ve doğru bir şekilde eğitilmelidir. Yani, bilim adamının ilim sahibi olması ve hem kendini hem de toplumu eğitmesi önem kazanmaya başlamıştır. Bilim adamları genelde "Rolüm sadece bilim yapmaktır. Ne şekilde kullanılacağına dair karar vermek politikacılara aittir", görüşüne sığınmaktadırlar. Oysaki bilim adamlarının **fildişi kulelerine** çekilmeleri yerine, kendi bilimsel alanlarının sosyal sonuçları ile yüzleşerek toplumu aydınlatmaları, yeni teknolojilerle ilgili olarak çıkabilecek negatif etkileri değerlendirmeleri ve toplumu uyarmaları gerektiği görüşündeyim. Bu davranışın da "**bilim ahlakı**" ile ilgili olduğunu ileri sürebiliriz.